

УДК: 631.117.4:633



**ЗАДОРОЖНА**  
**Ірина Станіславівна,**  
**наук. співроб. Інституту кормів УААН**

**(м. Вінниця)**

## **ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОЛЬОВОГО КОРМОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**

*Висвітлено зародження дослідної справи з кормовиробництва та основні етапи розвитку наукових досліджень з польового кормовиробництва в науково-дослідних установах України в другій половині ХХ століття.*

*Освещено зарождение опытного дела по кормопроизводству и основные этапы развития научных исследований в области полевого кормопроизводства в научно-исследовательских учреждениях Украины во второй половине ХХ столетия*

*The rise of research work on fodder production in Ukraine and the basic stages of the development of scientific researches on fodder production in scientific-research institutions of Ukraine in the second half of the ХХ<sup>th</sup> century are elucidated.*

*Постановка проблеми.* Подальший розвиток аграрної науки в Україні потребує дослідження ключових аспектів її розвитку. У повній мірі це стосується і польового кормовиробництва. Без знання історичних етапів становлення неможливо буде вирішити проблему наукового забезпечення при формуванні кормової бази для високопродуктивного тваринництва.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Недостатнє висвітлення проблеми розвитку науково-дослідної справи з польового кормовиробництва не дає змоги в повному обсязі використати історичний досвід у подоланні кризової ситуації в агропромисловому комплексі. Тому однією з актуальних тем з наукового і практичного погляду є діяльність мережі сільськогосподарських науково-дослідних установ України, які займалися проблемами польового кормовиробництва в другій половині ХХ ст.

*Формулювання цілей статті.* За завданням дослідження передбачалося розглянути історичні етапи розвитку та становлення організаційних засад наукових досліджень у польовому кормовиробництві України.

*Виклад основного матеріалу.* Дослідна справа з кормовиробництва в Україні започаткована на Полтавській дослідній станції, яка розпочала свою діяльність як Полтавське дослідне поле. Так, в одному з перших звітів станції (1884-1890 рр.) ми вже знаходимо згадку про культури, посіяні на зелений корм (кукурудза, сорго, гаолян), а в звіті за 1906 рік наведені дослідні дані про посів на сіно і зелений корм вико-вівсяної, сочевице-вівсяної, чино-вівсяної суміші, сорго, кукурудзи, каліфорнійського могоара [7].

У 1930 р. на базі Полтавської сільськогосподарської дослідної станції була організована Українська науково-дослідна станція кормових рослин, яка через рік, у 1931 р., за Постановою Президії Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук від 7 вересня 1931 р. (протокол № 17) та Постановою Колегії Наркомземсправ УРСР від 16 вересня 1931 р. була перетворена в Український науково-дослідний інститут кормів [2].

У зазначеній Постанові Президії Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук щодо завдання Українського науково-дослідного інституту кормів відзначено: «Вирішивши в основному зернову проблему, партія і Уряд в 1930 році щільно підійшли до питання соціалістичної реконструкції і розвитку тваринництва. Тваринницька проблема стає ланкою, на яку мають бути спрямовані концентровані зусилля. Питання постачання пролетарських центрів і взагалі населення м'ясом, маслом, молоком та іншими продуктами тваринництва мають бути вирішені випробуванням методом – утворенням великих спеціалізованих тваринницьких радгоспів та великих колгоспних товарних ферм. Це значить, що на розв'язання кормової проблеми треба звернути виключну увагу. Між тим, знання кормової бази, з одного боку, та знань наукових методів і способів її укріплення, поліпшення і розвитку значно бракує. Невідомі в точності площі природних кормових угідь, їх продуктивність, ботанічний склад, кормова цінність. Не визначена агротехніка найрентабельнішого культивування та порі-

внююча продуктивність різних кормових рослин взагалі й особливо в розрізі спеціалізованих виробничих районів. Зовсім мало науково розв'язані питання збереження й переробки кормів, економіка і організація кормодобування. Надто слабо розвинута селекція кормових рослин» [2].

З метою перевірки і уточнення одержаних в інституті результатів стосовно окремих зон України йому було передано 12 периферійних пунктів. На семи опорних пунктах (Чернігівському, Уманському, П'ятихатському, Артемівському, Вознесенському, Житомирському і Носівському) планувалося вивчення питань польового кормовиробництва; на Казаровицькому і Конотопському – луківництва. На Чарторійському (Вінницька обл.) опорному пункті, крім питань польового кормовиробництва, вивчалися питання насінництва кормових культур, а на Малозагорівському (Чернігівська обл.) – насінництва ярих культур. На Запорізькому опорному пункті питання кормовиробництва мали вивчатися в умовах зрошення [2].

Згодом Український науково-дослідний інститут кормів був реорганізований у сектор кормодобування Українського науково-дослідного інституту тваринництва (Постанова Раднаркому СРСР від 1 лютого 1935 р. № 175). Структура сектора складалася з секцій польового кормовиробництва, селекції, захисту рослин, агрохімлабораторії. Протягом наступних трьох років сектор кормодобування проводив наукові дослідження переважно за прийнятою в інституті кормів тематикою.

У 1938 році сектор кормодобування Постановою Раднаркому СРСР від 28 жовтня 1938 р. був переданий у Всесоюзний науково-дослідний інститут кормів ім. В. Р. Вільямса на правах його Українського філіалу [2].

З початком Великої Вітчизняної війни Український філіал Всесоюзного науково-дослідного інституту кормів ім. Вільямса разом із цінним обладнанням, насінням був евакуйований в Саратовську область, на Краснокутську державну селекційну станцію [2].

Розвиток наукового польового кормовиробництва в другій половині ХХ століття розвивався в контексті розвитку всієї аграрної науки колишнього СРСР.

Соціально-економічні та політичні зміни, що відбувалися в Україні, яка була складовою СРСР, впливали на розвиток і організацію управління аграрною наукою. Економіка Радянського Союзу була плановою, а керівництво народногосподарським комплексом, у т.ч. і сільськогосподарською наукою, – максимально централізованим [11].

За 1946-1950 рр. розруху, нанесену війною, у селі не вдалося подолати, що негативно вплинуло на розвиток аграрного сектора. Сільське господарство в Україні, як і в СРСР в цілому, залишалося в критичному становищі [9].

Тваринництво вимагало створення надійної кормової бази. У той же час розширення посівів кормових культур стримувалося нестачею насіння. Як наслідок 31.01.1948 р. Міністерство сільського господарства УРСР приймає рішення за № 99, відповідно до якого Облсільгоспуправління і директори МТС зобов'язані виділити і пристосувати для збирання і обмолоту насінників трав комбайни і молотарки. Під час збирання і обмолоту насіння трав використовувати цю техніку на інших роботах заборонялося [5].

15.05.1948 р. Рада Міністрів УРСР постановою № 859 зобов'язує обласні управління сільського господарства перетворити насінневі господарства по травах у зразкові [3].

Постановою Ради Міністрів УРСР № 1145 від 21.07.1948 р. встановлені річні норми обов'язкових поставок насіння багаторічних трав колгоспами в розрахунку на площу ріллі господарства. Ці норми могли бути скореговані лише з дозволу Ради Міністрів УРСР [4].

Відповідно до цього головним завданням науково-дослідних установ у ці роки було створення нових сортів бобових і злакових трав та удосконалення технологій їх вирощування на насіння.

30 грудня 1956 р. відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР № 1566 створено Українську академію сільськогосподарських наук (УАСГН), яка мала забезпечити поліпшення рівня керівництва науково-дослідною роботою в галузі сільського господарства, підвищення теоретичного рівня досліджень, підготовки кадрів для виконання завдань, поставлених перед сільськогосподарською наукою. Визначалося, що Українська академія сільськогосподарських наук є вищим науковим методичним центром республіки в галузі науки з питань сільського господарства [11].

У Постанові № 499 Ради Міністрів Української РСР від 24 травня 1957 року „ Про здійснення заходів по поліпшенню науково-дослідної роботи по сільському господарству” зазначалося: „Заслухавши та обговоривши доповіді Міністерства сільського господарства УРСР і Ради Міністрів УРСР від 12 травня 1956 р. № 524 „Про заходи по поліпшенню роботи науково-дослідних установ по сільському господарству”, Рада Міністрів УРСР відмічає, що в республіці проведено певну роботу в цій справі. Завершено реорганізацію мережі науково-дослідних установ та організовано обласні державні с.-г. дослідні станції, що дало можливість наблизити наукову роботу до виробництва, об’єднати і краще використовувати кадри вчених та значно розширити науково-дослідну роботу по сільському господарству [10].

У 1956 році в Україні було створено 20 державних обласних дослідних станцій як комплексних наукових установ, що могли б забезпечувати регіональні потреби розвитку сільського господарства, в інших областях ці функції було покладено на науково-дослідні інститути і вузи. Ці заклади стали основними виконавцями зональних досліджень з польового кормовиробництва.

У той же час у 1956 р. на базі Українського філіалу Всесоюзного науково-дослідного інституту кормів ім. В.Р. Вільямса створено Полтавську державну обласну сільськогосподарську дослідну станцію (Постанова Пленуму ЦК КПРС "Про заходи по покращенню роботи науково-дослідних установ" (лютий 1956 р.) [2].

Внаслідок цього в Україні з 1956 по 1973 рр. фактично не було установи, яка б займалася вирішенням виключно наукових проблем кормовиробництва. Протягом цього періоду це завдання було покладено на Інститут землеробства УААН.

Відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР від 5 січня 1970 р. № 1, на виконання Постанови Ради Міністрів СРСР № 943 від 12 січня 1969 р. було створено Південне відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна, яке зобов'язало Міністерство сільського господарства СРСР передати в безпосереднє підпорядкування Академії 19 науково-дослідних інститутів [8].

У зв'язку з невідкладною необхідністю розробки наукових основ інтенсифікації кормовиробництва відновлюються дослідження на базі організованого у Вінниці відділу кормовиробництва Українського науково-дослідного інституту землеробства. Цього ж року рішенням Уряду (Рішення Держкомітету РМ СРСР по науці і техніці від 22.06.1973 р., Наказ по Міністерству сільського господарства СРСР від 14.05. 1973 р. № 158, Наказ по ВАСГНІЛ від 19.05.1973 р., Наказ по Південному відділенню ВАСГНІЛ від 31.06.1973 р. № 110) цей відділ був перетворений в Український науково-дослідний інститут кормів, а в 1992 р. одержав сучасну назву (1).

У ці роки спостерігається певний підйом у розвитку галузі тваринництва, що вимагає створення міцної кормової бази. А це в свою чергу не можливе без переходу на шлях інтенсифікації, який ґрунтується на нових положеннях біології, генетики, селекції, агрохімії, біотехнології, молекулярної і генної інженерії, інтенсивних технологіях вирощування і заготівлі кормів, високоефективній механізації процесів.

Слід зауважити, що лише зі здобуттям незалежності України ми можемо говорити про цілісний розвиток наукового польового кормовиробництва для вирішення завдань зі створення надійної кормової бази для відновлення та сталого розвитку тваринництва в Україні.

*Висновки.* Таким чином, у другій половині ХХ століття в Україні науково-дослідні роботи в кормовиробництві розвивалися як складова частина аграрної науки колишнього СРСР.

Лише зі здобуттям незалежності Україною після 1991 року наукова робота в польовому кормовиробництві була зорієнтована на наукове забезпечення сталого розвитку міцної кормової бази для тваринництва.

### ***Список використаної літератури***

1. *Бабич А.О.* Наукові досягнення Інституту кормів за 70 років // Кормовиробництво. – 2001. – Вип.47. – С. 3-19.

2. *Гриб Н.И., Чуйко В.К.* Полтавская ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственная опытная станция им. Н.И. Вавилова. – К.: Лыбидь, 1991. – 232с.

3. *Постанова* Ради Міністрів УРСР № 859. 15.05.1948. – Вінницький обласний державний архів. – Ф. Р-3375. – Оп. 4. – Спр. 501.

4. *Постанова* Ради Міністрів УРСР № 1145. 21.07.1948. – Вінницький обласний державний архів. – Ф. Р-2700. – Оп. 5. – Спр. 72.

5. *Рішення* Міністерства сільського господарства УРСР № 99. 31.01.1948. – Вінницький обласний державний архів. – Ф. Р-3375. – Оп. 4. – Спр. 479.

6. *Зінченко О.І., Салатенко В.Н., Білоножкота М.А.* Рослинництво: Підручник / За ред. О.І. Зінченка. – К.: Аграр. освіта, 2001. – 591 с.

7. *Коротка історія і зміст основних робіт* Полтавської державної с.-г. дослідної станції за 1957 рік. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Од. зб. 639. – Арк. 35-36.

8. *Науковий потенціал* Української академії аграрних наук / В.А. Вергунов, З.П. Кірпаль, В.О. Круть та ін.; М.В. Зубець (наук. ред.); УААН. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека. – К.: Аграр. наука, 2005. – 175 с.

9. *Панченко П.П., Славов В.П., Марчук В.А.* Аграрна історія України: Навч. посіб. для студ. і викладачів с.-г. закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: Просвіта, 1996. – 360 с.

10. *Про здійснення заходів по поліпшенню науково-дослідної роботи по сільському господарству:* Постанова № 499 Ради Міністрів Української РСР від 24 трав. 1957 р. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. I. – Од. зб. 1. – Арк. 116-119.

11. *Сільське господарство* України – від минулого до сьогодення. У 4-х т. / УААН. ДНСГБ, ННЦ ІАЕ; Редкол М.В. Зубець (голова) та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – Т.4: Аграрна наука: Розвиток та досягнення / М.В. Зубець, В.А. Вергунов, В.І. Власов та ін. – 470 с.